

UPPSALA
UNIVERSITET

EU-rätten och processrätten i växelverkan

Docent, Lektor Eva Storskrubb

UPPSALA
UNIVERSITET

Inledning

- ***Varför*** är processrätt väsentligt från det supranationella EU-perspektivet?
- ***När*** och ***hur*** kan EU ställa krav på och reglera **civilprocessrätten/tvistemål** i MS rättsordningar?
- **Notera:** EU-rätten kan också ställa krav på förvaltningsprocess och vara relevant i **straffprocess**. Det straffprocessuella samarbetet återkommer jag till i slutet av föreläsningen.

Vad är EU-processrätt? - 1

- **Process inför EU-domstolen**

*”Vad som skiljer det EU-rättsliga systemet från andra internationella organisationer är den vikt som fästs vid reglernas **bindande verkan** och **genomslag**. Mekanismerna för **regelefterlevnad** kan sägas vara EU:s framgångskoncept. EU-rätten innefattar därför ett **avancerat processrättsligt system** där olika typer av talan är möjlig.”*

Bergström & Hettne, Introduktion till EU-rätten, s. 326

- **Huvudsakliga processformer**

- 1) Fördragsbrottstalan
- 2) Ogiltighetstalan
- 3) Förhandsavgörande

Vad är EU-processrätt? - 2

- **Process inför nationell domstol**
 - Historisk avsaknad av processuell harmonisering i EU , s.k. nationell processuell autonomi
 - Men autonomin är begränsad – minimikrav enligt praxis från EU-domstolen
 - Effektivitets- och likvärdighetsprinciperna
 - *Rewe* och *Comet* 1976 och efterföljande rättspraxis
 - Numera också ett EU-rättsligt grundrättighetskrav
 - Rättsskyddsprincipen / Rätten till ett effektivt rättsmedel eller domstolsskydd
 - Artikel 19 FEU
 - Artikel 47 EU:s Grundrättighetsstadga (Stadgan)
 - Aktualiseras när?

Artikel 19(1) FEU

Europeiska unionens domstol ska bestå av domstolen, tribunalen och specialdomstolar. Den ska säkerställa att lag och rätt följs vid tolkning och tillämpning av fördragen.

*Medlemsstaterna ska fastställa de möjligheter till **överklagande** som behövs för att säkerställa ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten.*

Artikel 47 Stadgan

Rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol

*Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett **effektivt rättsmedel inför en domstol**, med beaktande av de villkor som föreskrivs i denna artikel. Var och en har rätt att inom **skälig tid** få sin sak prövad i en **rättvis och offentlig rättegång** och inför en **oavhängig och opartisk domstol** som har **inrättats enligt lag**. Var och en ska ha möjlighet att erhålla **rådgivning**, låta sig försvaras och företrädas. **Rättshjälp** ska ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol.*

Effektivitets- och likvärdighetsprinciperna

Har fastställts i EUD:s praxis:

“I avsaknad av gemenskapsrättsliga bestämmelser på detta område tillkommer det därför varje medlemsstat att i sin *nationella rättsordning* utse de behöriga domstolarna och *fastställa rättegångsreglerna* för sådan talan som är avsedd att säkerställa skyddet av de rättigheter som skapas för de enskilda genom gemenskapsrättens direkta effekt, varvid förutsätts att dessa regler *inte får vara mindre gynnsamma* än de som gäller för *liknande talan av nationell karaktär*. [...]

I avsaknad av sådana harmoniseringsåtgärder måste de rättigheter som följer av gemenskapsrätten göras gällande *inför nationella domstolar* enligt de rättegångsregler som fastställs i den *nationella lagstiftningen*. Det kan endast förhålla sig på annat sätt om dessa *rättegångsregler* och frister *i praktiken skulle omöjliggöra utövandet av de rättigheter* som det åligger de nationella domstolarna att skydda.”

UPPSALA
UNIVERSITET

Effektivitets- och likvärdighetsprinciperna

En mera färsk formulering:

”De processuella regler som gäller för talan som syftar till att säkerställa skyddet av de rättigheter för enskilda som följer av unionsrättens direkta effekt får således **inte vara mindre förmånliga** än dem som avser liknande talan som grundas på nationell rätt (*likvärdighetsprincipen*) och de får **inte medföra att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter** som följer av unionsrätten (*effektivitetsprincipen*).”

Vad är EU-processrätt? - 3

- **Civilrättsligt samarbete, Artikel 81 FEUF**
- **Bakgrund**
 - Internationell privat- och processrätt, Haagkonferensen
 - EG:s inre marknad
 - Brysselkonventionen 1968
 - Romkonventionen 1980
 - Rättsligt- och inrikes samarbete Maastrichtfördraget 1993
- **Amsterdamfördraget 1999**
 - Området för frihet, säkerhet och rättvisa
 - Särskilda institutionella och strukturella arrangemang
 - Successiva fördragsändringar normaliserade
 - Dock för familjerätten fortsatt särreglering
 - Nu Lissabonfördraget 2009
- **Notera Irland och Danmark**

Artikel 81 FEUF

1. Unionen ska utveckla ett ***rättsligt samarbete i civilrättsliga frågor*** som har ***gränsöverskridande följder***, vilket bygger på principen om **ömsesidigt erkännande** av domstolsavgöranden och utomrättsliga avgöranden. Detta samarbete får inbegripa beslut om **åtgärder om tillnärmning av medlemsstaternas lagar** och andra författningar.
2. Vid tillämpning av punkt 1, ***särskilt när det är nödvändigt för att den inre marknaden ska fungera väl***, ska Europaparlamentet och rådet i enlighet med det ***ordinarie lagstiftningsförfarandet*** besluta om åtgärder för att säkerställa

Artikel 81 FEUF forts.

- a) ömsesidigt **erkännande** mellan medlemsstaterna av domstolsavgöranden och utomrättsliga avgöranden samt **verkställigheten** av dessa,
- b) gränsöverskridande **delgivning** av rättegångshandlingar och utomrättsliga handlingar,
- c) förenlighet mellan tillämpliga bestämmelser i medlemsstaterna om **lagkonflikter** och om domstolars **behörighet**,
- d) samarbete som rör **bevisupptagning**,
- e) **faktisk tillgång till rättslig prövning**,
- f) **undanröjande av hinder mot väl fungerande civilrättsliga förfaranden**, vid behov genom att främja förenligheten mellan de civilprocessrättsliga regler som är tillämpliga i medlemsstaterna,
- g) utveckling av **alternativa metoder för att lösa tvister**,
- h) stöd till **utbildning av domare** och övrig personal inom rättsväsendet.

Rättsakter

- Insolvensförordningen 2000 (ändrad 2015)
 - Även rekonstruktion- och insolvens direktivet
- Delgivningsförordningen 2000 (ändrad 2007, ändrad 2020)
- Bevisupptagningsförordningen 2001 (ändrad 2020)
- Bryssel I-förordningen 2001 (omarbetning 2012)
- Rättshjälpsdirektivet 2003
- Exekutionstitelsförordningen (obestridda fordringar) 2004
- Betalningsföreläggandeförordningen 2006 (ändrad 2015)
- Småmålsförordningen 2007 (ändrad 2015)
- Medlingsdirektivet 2008
- Kvarstadsförordningen 2014

Rättsakter forts.

Lagvalsregler

- Rom I-förordningen 2008
- Rom II-förordningen 2007

Familjerätt

- Bryssel II-förordningen 2000 (*bis* 2003) (omarbetning 2019)
- Underhållsförordningen 2009
- Rom III-förordningen 2010
 - Fördjupat samarbete, inte alla MS, inte Sverige
- Arvsförordningen 2012
- Förordningarna gällande förmögenhetsförhållanden 2016

Andra åtgärder

- Grupptalan (rekommendation och meddelande 2013)
- Rättsligt nätverk, rättslig atlas, handböcker, e-juridik portal, domarskolning

Vad är EU-processrätt? - 4

- Processreglering inom materiella rättsområden
- Tre exempel
 - Konsumenträtt
 - Alternativtvistlösningsdirektivet och onlinetvistlösningsförordningen (pågående reform)
 - Direktivet om konsumentgrupptalan
 - Konkurrensrätt
 - Skadeståndsdirektivet
 - Immaterialrätt
 - Direktiv om säkerställande av skydd för immateriella rättigheter
 - Enhetligt patentskydd med domstol (fördjupat samarbete)

Utveckling och trender

- Ömsesidigt erkännande och förtroende
- Grundrättighetsskydd
- Harmoniseringstryck
- Resultattavlan för rättsväsendet (och EU budgeten)
- Åtgärder för att stärka rättsstatsprincipen
- Digitalisering
- Tvistefinansiering

UPPSALA
UNIVERSITET

Läsa mera?

Några tankar om hur EU-rättens tentakler genomtränger processrätten

Eva Storskrubb, i Tidskrift utgiven av juridiska föreningen Finland, nr 2-4/2017, s. 360-383 **[tillgänglig via denna länk: [Några tankar om hur EU-rättens tentakler genomtränger processrätten \(diva-portal.org\)](#)]**

Civil Justice Extending its Tentacles

Eva Storskrubb, i The Evolution of EU Law, Paul Craig och Gráinne de Búrca (red), Oxford University Press, 2021, 3, p. 770-729 **[tillgänglig elektroniskt, Juridiska biblioteket]**

UPPSALA
UNIVERSITET

STRAFFPROCESS

EU och straffprocessrätt?

- Bakgrund
 - Rättsligt och inrikes samarbete, Maastrichtfördraget, 1993
 - Området för frihet, säkerhet och rättvisa, Amsterdamfördraget, 1999
- Varför?
 - Gränsöverskridande brottslighet och terrorism
- Varför känsligt?
 - Suveränitet, nära nationalstaten
 - Konsekvenser
 - Irland och Danmark
 - Särreglering i Artiklarna 82 och 83 FEUF, "nödbroms" och fördjupat samarbete
 - Skillnaderna mellan medlemsstaternas rättsliga traditioner och rättssystem ska beaktas
- Både straffrätt och straffprocessrätt
- Även ett antal särskilda EU organ, t.ex. OLAF och EPPO

UPPSALA
UNIVERSITET

EU och straffrätt

Lagstiftningsbefogenhet:

- ”Euro-crimes”, Artikel 83(1) FEUF
- Tillnärmning, Artikel 83(2) FEUF

Notera även:

- EU-rättens krav (i rättspraxis) för effektiva, proportionella och avskräckande nationella åtgärder

Euro-Crimes – Artikel 83(1)

1. Europaparlamentet och rådet får genom direktiv i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet fastställa **minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder** inom områden med **särskilt allvarlig brottslighet** med ett gränsöverskridande inslag till följd av brottens karaktär eller effekter eller av ett särskilt behov av att bekämpa dem på gemensamma grunder.

Detta gäller följande områden av brottslighet: terrorism, människohandel och sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn, olaglig narkotikahandel, olaglig handel med vapen, penningtvätt, korruption, förfalskning av betalningsmedel, it-brottslighet och organiserad brottslighet.

[---]

Tillnärmning – Artikel 83(2)

2. Om en **tillnärmning** av medlemsstaternas straffrättsliga lagar och andra författningar visar sig **nödvändig för att säkerställa att unionens politik på ett område som omfattas av harmoniseringsåtgärder** ska kunna genomföras effektivt, får **minimiregler** för fastställande av **brottsrekvisit och påföljder** på det berörda området meddelas i direktiv. Dessa direktiv ska antas enligt samma ordinarie eller särskilda lagstiftningsförfarande som använts för beslutet om harmoniseringsåtgärderna i fråga, [---].

UPPSALA
UNIVERSITET

EU och straffprocessrätt

Lagstiftningsbefogenhet:

- Ömsesidigt erkännande, Artikel 82(1) FEUF
- Tillnärmning, FEUF Artikel 82(2) FEUF

Notera även:

- Stadgan och relevant rättspraxis
 - Ne bis in idem
 - Oskuldspresumtionen
 - Legalitetsprincipen

Ömsesidigt erkännande – Artikel 82(1)

Det straffrättsliga samarbetet inom unionen ska bygga på principen om **ömsesidigt erkännande** av **domar och rättsliga avgöranden** och inbegripa en tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar på de områden som avses i punkt 2 och artikel 83.

Europaparlamentet och rådet ska i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet besluta om åtgärder för att

- a) fastställa regler och förfaranden för att säkerställa att alla former av **domar och rättsliga avgöranden erkänns** i hela unionen,
- b) förebygga och lösa behörighetskonflikter mellan medlemsstaterna,
- c) stödja utbildningen av domare och övrig personal inom rättsväsendet,
- d) underlätta **samarbetet** mellan rättsliga eller likvärdiga myndigheter i medlemsstaterna inom ramen för **lagföring och verkställighet av beslut**.

Ömsesidigt erkännande - rättsakter

De mest centrala:

- Europeisk arresteringsorder ”EAW” (rambeslut) 2002 (ändrad 2009)
- Europeisk utredningsorder ”EIO” (direktiv) 2014 (ändrad 2022)

- Notera:
 - Nationell införlivning och tolkningen av nationella införlivande regler
 - Kopplingen mellan ömsesidigt erkännande och ömsesidigt förtroende central i EUD:s praxis

Tillnärmning – Artikel 82(2)

2. Om det är nödvändigt för att **underlätta det ömsesidiga erkännandet** av domar och rättsliga avgöranden **samt polissamarbete och rättsligt samarbete** i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension, får Europaparlamentet och rådet genom direktiv i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet fastställa **minimiregler**. I dessa minimiregler ska skillnaderna mellan medlemsstaternas rättsliga traditioner och rättssystem beaktas.

De ska omfatta

- a) ömsesidig tillåtlighet av bevis mellan medlemsstaterna,
- b) personers **rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet**,
- c) **brottsoffers rättigheter**,
- d) andra specifika delar av det straffrättsliga förfarandet, vilka rådet i förväg har reglerat genom ett beslut; vid antagandet av detta beslut ska rådet besluta med enhällighet efter Europaparlamentets godkännande.

Antagande av de minimiregler som avses i denna punkt ska inte hindra medlemsstaterna från att behålla eller införa en högre skyddsnivå för personer.

Tillnärmning - rättsakter

- De mest centrala:
 - Direktiv om rätt till **tolkning och översättning** vid straffrättsliga förfaranden (2010)
 - Direktiv om rätt till **tillgång till försvarare** i straffrättsliga förfaranden och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (2013)
 - Direktiv om förstärkning av vissa aspekter av **oskuldspresumtionen** och av rätten att **närvara vid rättegången** i straffrättsliga förfaranden (2016)
 - Direktiv om **rättssäkerhetsgarantier för barn** som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (2016)
 - Direktiv om **rättshjälp** för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (2016)

UPPSALA
UNIVERSITET

Aktuellt

- Digitalisering, bland annat:
 - E-bevisförordningen
 - Förordning om europeiska utlämnandeorder och europeiska bevarandeorder för elektroniska bevis i straffrättsliga förfaranden och för verkställighet av fängelsestraff eller annan frihetsberövande åtgärd till följd av straffrättsliga förfaranden (2023) – tillämpas 2026
 - Direktiv om fastställande av harmoniserade regler för att utse utsedda verksamhetsställen och rättsliga ombud för insamling av elektroniska bevis i straffrättsliga förfaranden (2023) – införlivas 2026